

СУДОВА ПСИХІАТРІЯ

УДК 61:340.63

В. Р. Ілейко, А. В. Канішев

АНАЛІЗ ГАЛУЗЕВОЇ СТАТИСТИКИ ЩОДО КОМПЛЕКСНИХ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ В УКРАЇНІ ЗА ПЕРІОД 2005–2009 РОКІВ

Український науково-дослідний інститут соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України

Ключові слова: комплексна судово-психіатрична експертиза, комплексна судово психолого-психіатрична експертиза, галузева статистична звітність

Комплексні судово-психіатричні експертизи (СПЕ) протягом останніх років є достатньо розповсюдженим видом експертного дослідження у кримінальному (переважно) і цивільному процесах [1–3].

Аналіз статистичних показників щодо таких експертиз в межах України має практичне значення та науковий інтерес стосовно кількісних тенденцій, їх динаміки, часових та регіональних відмінностей. Узагальнення цих даних має бути підґрунтям для організаційно-методичних пропозицій, удосконалення та стандартизації діяльності судово-психіатричної експертної служби України.

У якості матеріалу дослідження було використано статистичні дані МОЗ України за період 2005–2009 років, отримані вигляді статистичного звіту щодо проведення судово-психіатричних експертиз (форма № 38–здоров).

Комплексна судово психолого-психіатрична експертиза (КСППЕ) у статистичних звітах щодо судово-психіатричної експертної практики не відокремлюється від інших видів комплексної СПЕ, але складає переважну більшість (понад 90%) таких експертиз, що, на нашу думку, дозволяє, аналізуючи дані щодо комплексних експертиз взагалі, висвітлювати загальні та порівняльні показники щодо КСППЕ. Незначний відсоток складають так звані судові нарколого-психіатричні, нарколого-психолого-психіатричні, медико-психіатричні експертизи (наявність яких викликає сумнів щодо їх доцільності з методичної, клінічної та організаційної точок зору); проводяться також поодинокі сексолого-психіатричні експертизи (при деяких правопорушеннях сексуального характеру).

На досліджуваний період (як і на теперішній час) судово-психіатричні експертні підрозділи та установи є у кожній адміністративно-територіальній одиниці України, тобто у кожній з 24 областей України, АР Крим, м. Києві та м. Севастополі.

Загальна кількість СПЕ в Україні представлена у таблиці 1.

Як видно з таблиці 1, загальна кількість експертиз коливалась на позначці у 26–29 тис. експертиз щороку (від 25 920 експертиз у 2009 році до 29 472 експертиз у 2007 році).

Таблиця 1

Загальна кількість судово-психіатричних експертиз та комплексних судово-психіатричних експертиз в Україні у 2005–2009 рр.

Рік	Усього проведено судово-психіатричних експертиз	З них проведено комплексних судово-психіатричних експертиз
2005	28 685	3495 (12,2%)
2006	28 713	3391 (11,8%)
2007	29 472	3476 (11,8%)
2008	28 721	3869 (13,5%)
2009	25 920	3361 (13,0%)
Усього за 5 років	141 511	17 592 (12,4%)

Показники експертної діяльності по окремих регіонах (експертних установах та підрозділах) України демонструють близькі кількісні показники у кожному окремому регіону за досліджуваний період часу і значні відмінності у кількості експертиз, що проводяться у порівнянні між регіонами (табл. 2).

Наведена структура експертної діяльності має певний інтерес щодо її більш детального та суттєвого аналізу щодо пояснення відмінностей з метою подальшого удосконалення цієї структури. Слід зазначити, що кількість судово-психіатричних експертиз в окремих регіонах визначається сукупністю факторів впливу на цей показник, а саме кількістю населення у певному регіоні; кількістю кримінальних та цивільних справ за певний проміжок часу; кількістю осіб з психічними розладами; наявними настановами судово-слідчих органів щодо призначення СПЕ тощо. При цьому, кількість експертиз в окремих регіонах, на нашу думку, опосередковано визначає напрямок удосконалення системи СПЕ в Україні щодо необхідної централізації з переглядом ліжкового фонду (кількості стаціонарних ліжок) або взагалі обговоренням низки питань щодо реструктуризації служби.

Таблиця 2

Кількість судово-психіатричних експертиз в різних адміністративно-територіальних одиницях України у 2005–2009 рр.

Адміністративно-територіальна одиниця	2005	2006	2007	2008	2009
Автономна Республіка Крим	2779	2361	2674	2701	2597
Вінницька	549	574	620	614	662
Волинська	552	557	558	549	552
Дніпропетровська	1538	1437	1513	1282	1210
Донецька	3299	3536	3454	3519	3630
Житомирська	550	577	860	690	613
Закарпатська	311	272	311	228	219
Запорізька	911	804	787	851	830
Івано-Франківська	500	522	420	430	433
Київська	1543	1636	1640	1652	*
Кіровоградська	725	676	793	821	764
Луганська	1124	1094	1096	1108	1111
Львівська	1512	1475	1398	1348	1287
Миколаївська	985	1011	995	1025	951
Одеська	1342	1280	1294	1295	1241
Полтавська	875	1012	909	1007	1069
Рівненська	392	391	584	518	462
Сумська	940	902	1001	875	910
Тернопільська	433	516	620	694	709
Харківська	1678	1384	1544	1454	1363
Херсонська	730	669	903	889	810
Хмельницька	593	703	704	748	728
Черкаська	668	767	772	717	687
Чернівецька	560	650	564	665	*
Чернігівська	683	751	766	669	728
м. Київ	2566	2820	2411	2066	2107
м. Севастополь	347	336	281	306	247
Усього по Україні	28685	28713	29472	28721	25920

Примітка: * дані по Київській та Чернівецькій областях за 2009 р. відсутні.

Загальна кількість комплексних експертиз в Україні (табл. 1) включає: 1) комплексні експертизи у кримінальному процесі, зокрема а) комплексні експертизи

підозрюваних та обвинувачених, б) комплексні експертизи у відношенні свідків та потерпілих; 2) комплексні експертизи у цивільному процесі.

Таблиця 3

Контингент підекспертних, яким були проведені комплексні судово-психіатричні експертизи у 2005–2009 рр.

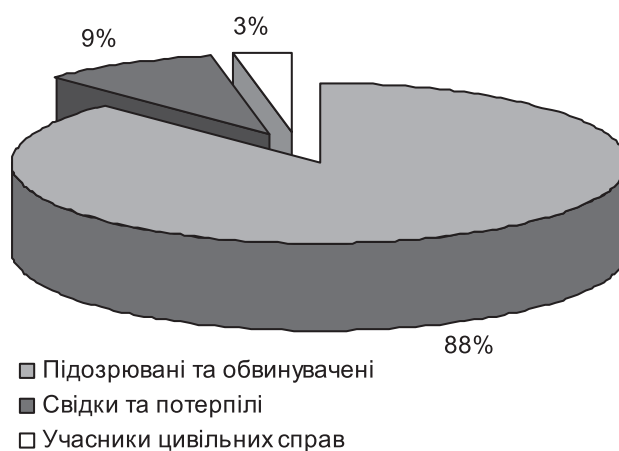
Категорії підекспертних	2005	2006	2007	2008	2009	Усього за 5 років
Підозрювані та обвинувачені	3081 (88,2%)	3021 (89,1%)	3040 (87,5%)	3364 (86,9%)	2916 (86,8%)	15422 (87,7%)
Свідки та потерпілі	277 (7,9%)	298 (8,8%)	329 (9,5%)	406 (10,5%)	333 (9,9%)	1643 (9,3%)
Учасники цивільних справ	137 (3,9%)	72 (2,1%)	107 (3,1%)	99 (2,6%)	112 (3,3%)	527 (3,0%)
Разом	3495 (100%)	3391 (100%)	3476 (100%)	3869 (100%)	3361 (100%)	17592 (100%)

У відповідності з розподілом підекспертних, яким були проведені комплексні СПЕ, переважна кількість (97,0%) таких експертиз спостерігалась у кримінальному процесі, і проводилась у відношенні підозрюваних та обвинувачуваних (коливання показників від 86,8% до 89,1%) та свідків і потерпілих (коливання показників від 7,9% до 10,5%). У цивільному процесі, кількість комплексної СПЕ коливалась у межах від 2,1% до 3,9%. Показники за окремі роки досліджуваного періоду 2005–2009 рр. щодо окремих категорій підекспертних достовірно між собою не відрізнялися (табл. 3, рис. 1).

Наведені цифри свідчать про стабільність і пріоритетність визначення судово-слідчими органами категорій підекспертних у відношенні яких призначаються комплексні СПЕ.

Між тим перерахунок показника комплексних експертиз з урахуванням абсолютної кількості підекспертних певної категорії свідчить, що найбільший відсоток комплексних СПЕ проводиться серед свідків та потерпілих (табл. 4).

У відповідності з отриманими даними, кількість комплексних експертиз за 5-річний період мала певні коливання у межах 3300–3900 експертиз щороку і становила по відношенню до загальної кількості експертиз від 11,8% до 13,0%. За 5-річний період цей показник становив 12,4% (табл. 1). Збільшення загальної кілько-

Рис. 1. Розподіл контингентів підекспертних, яким були проведені комплексні судово-психіатричні експертизи протягом 5 років (2004–2009 рр.)

сті експертиз не завжди супроводжувалося збільшенням кількості комплексних СПЕ і навпаки, що показує відсутність прямих кореляційних зв'язків між цими цифрами на рівні загальних показників по Україні, але не виключає таких кореляцій на рівні окремого регіону.

Структура комплексної СПЕ (амбулаторної і стаціонарної) свідчить про неоднозначність динаміки показників в окремих регіонах України за період 2005–2009 рр. (табл. 5).

Таблиця 4

Кількість комплексних судово-психіатричних експертиз серед різних категорій підекспертних (дані за період 2005–2009 рр.)

Категорії підекспертних	Загальна кількість судово-психіатричних експертиз	Кількість комплексних судово-психіатричних експертиз	Питома вага комплексних судово-психіатричних експертиз
Підозрювані та обвинувачені	106841	15422	14,4%
Свідки та потерпілі	2892	1643	56,8%
Учасники цивільних справ	31478	527	1,7%
Усього	141511	17592	12,4%

Таблиця 5

Кількість комплексних (амбулаторних і стаціонарних) судово-психіатричних експертиз в різних адміністративно-територіальних одиницях України у 2005–2009 рр.

Адміністративно-територіальна одиниця	2005		2006		2007		2008		2009	
	амб.	стац.	амб.	стац.	амб.	стац.	амб.	стац.	амб.	стац.
АР Крим	329	99	242	92	266	100	252	122	324	110
Вінницька	21	67	27	71	13	77	18	80	59	130
Волинська	81	5	91	8	85	5	98	2	82	3
Дніпропетровська	3	98	30	114	28	69	1	114	0	104
Донецька	172	12	163	10	189	14	231	20	256	6
Житомирська	121	0	117	0	147	0	192	0	157	0
Закарпатська	35	0	23	0	25	0	11	0	0	0
Запорізька	8	0	14	1	37	0	29	0	41	1
Івано-Франківська	9	0	6	0	6	0	14	0	7	0
Київська	302	0	275	0	242	0	256	0	0	0
Кіровоградська	23	0	25	0	33	0	42	0	38	0
Луганська	44	88	69	111	90	80	62	118	64	134
Львівська	15	61	9	61	50	63	32	79	40	66
Миколаївська	15	0	26	0	65	0	53	0	44	0
Одеська	100	10	91	27	91	23	111	21	103	34
Полтавська	194	0	234	0	227	0	200	0	197	0
Рівненська	130	0	121	0	108	0	156	0	118	0
Сумська	37	12	28	16	61	27	54	32	75	33
Тернопільська	126	0	150	0	199	0	187	0	205	0
Харківська	16	17	21	11	34	16	28	20	29	24
Херсонська	45	29	62	38	58	40	71	38	83	34
Хмельницька	19	27	26	24	15	13	8	17	13	21
Черкаська	58	0	60	0	0	0	72	0	43	0
Чернівецька	140	0	222	0	146	0	150	0	0	0
Чернігівська	67	0	39	0	50	0	73	0	18	0
м. Київ	255	131	223	121	172	97	140	117	66	125
м. Севастополь	21	6	40	3	31	2	38	0	26	1
Усього по Україні	2386	662	2434	708	2468	626	2579	780	2088	826

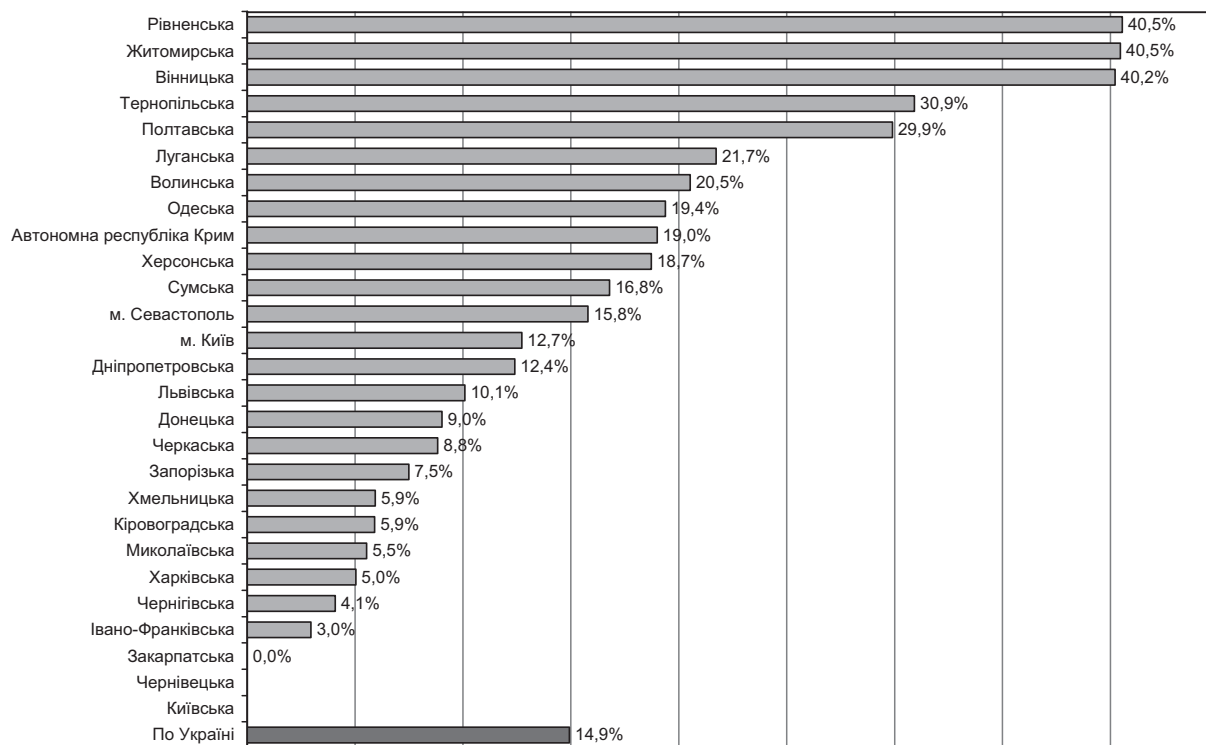
Так, в деяких з них має місце тенденція до зростання амбулаторних чи стаціонарних СПЕ (Вінницька, Донецька, Житомирська, Київська, Полтавська, Тернопільська, Хмельницька області), в деяких регіонах ці показники є більш стабільними з невеликим або більш значним коливанням (АР Крим, Волинська, Луганська, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Сумська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області, м. Київ), в деяких — мають тенденцію до зниження (Дніпропетровська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Харківська області, м. Севастополь). Для більшості регіонів (-

і в цілому по Україні) притаманним є коливання кількості комплексних СПЕ без якихось стабільних тенденцій. Хоча для доказового констатування тих чи інших тенденцій потрібно проводити аналіз динаміки за більш тривалий період часу.

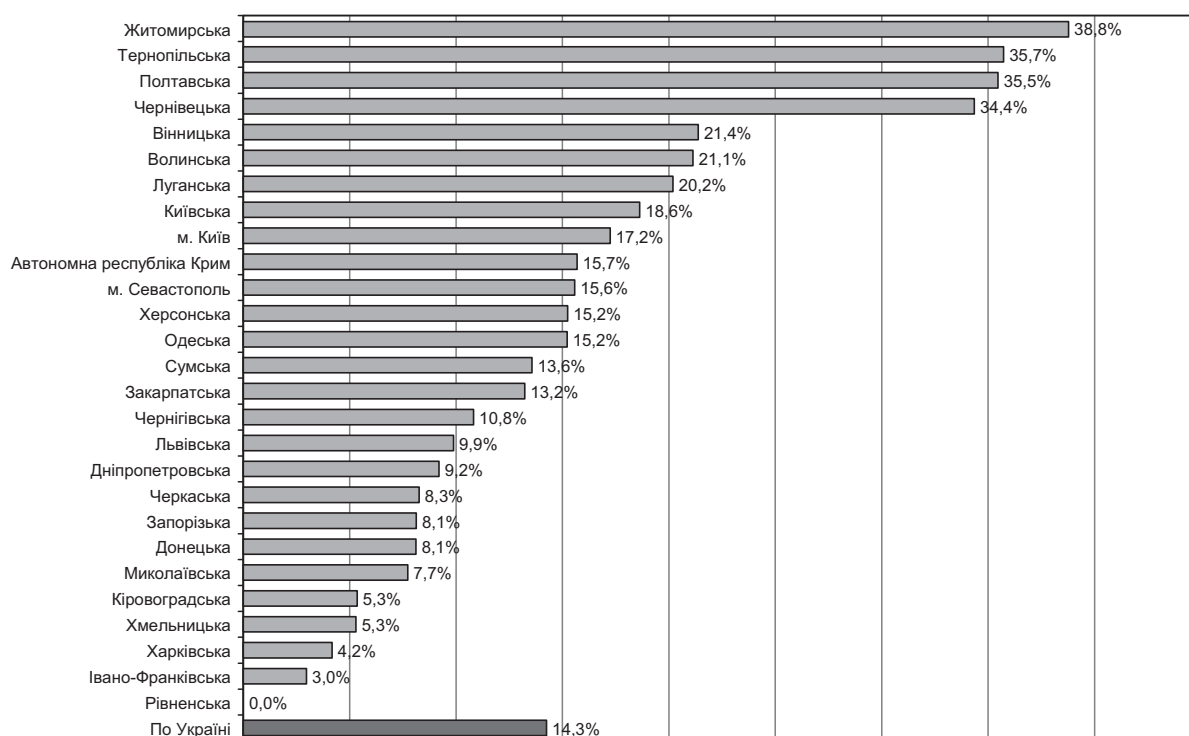
Детальний порівняльний аналіз структури комплексної експертизи як по окремим регіонам з точки зору динаміки взагалі та динаміки амбулаторної і стаціонарної експертизи (в тих регіонах де проводиться стаціонарна експертиза), так і між окремими регіонами потребує окремого трудомісткого аналітико-статистичного дослідження, між тим результат такого дослідження

дження без одночасного вивчення якісних характеристик комплексних експертиз, що проводяться в окремих регіонах, апіорі не має суттєвого значення щодо удосконалення (поліпшення) діяльності цього напрямку СПЕ.

Показники кількості комплексних експертиз у окремих регіонах у перерахунку на загальну кількість експертиз у цих регіонах демонструють показник питомої ваги комплексних СПЕ (нами наведено такі дані за 2008 та 2009 роки) (рис. 2, 3).

Рис. 2. Питома вага комплексних судово-психіатричних експертиз в різних адміністративно-територіальних одиницях України у 2008 р. (у відсотках від загальної кількості судово-психіатричних експертиз)

Рис. 3. Питома вага комплексних судово-психіатричних експертиз в різних адміністративно-територіальних одиницях України у 2009 р. (у відсотках від загальної кількості судово-психіатричних експертиз)

Отримані результати свідчать про значний розкид показників — від 0% до 38–40%, при середньому показнику по Україні — 14%. Отримані дані потребують: а) визначення структури комплексних СПЕ у регіонах, що надто відрізняються від середнього значення, б) аналізу причин таких розбіжностей (в першу чергу чи пов'язані вони з вимогами судово-слідчих органів, чи з позицією експертних підрозділів), в) аналізу якості, обґрунтування, суттєвого наповнення комплексних СПЕ, що займають біля половини від проведених у регіоні СПЕ.

Узагальнюючи аналіз наведених статистичних показників слід констатувати, що отримані дані викликають більше запитань, ніж дають відповідей та розуміння клініко-організаційної діяльності, що має ними висвітлюватися. Ці дані свідчать про необхідність

отримання більш суттєвих, якісно наочних показників стосовно комплексної СПЕ та демонструють і підтверджують відсутність односпрямованих, загальноприйнятих, стандартизованих підходів щодо призначення та проведення комплексної СПЕ в Україні.

Література:

1. Мохонько А. Р., Щужина Е. Я. Актуальные проблемы организации судебно-психиатрической экспертной службы в Российской Федерации // *Архив психиатрии*. — 2008. — Т. 14, № 4. — С. 27–31.
2. Ревенок А. А., Арсенюк Т. М. Судово-психіатрична експертиза в Україні (2006–2007 роки) // *Вісник психіатрії та психофармакології*. — 2008. — № 2. — С. 33–44.
3. Первомайский В. Б., Канищев А. В. Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза: заблуждения и реальность // *Архив психиатрии*. — 2006. — Т. 12, № 1–4. — С. 175–179.

АНАЛИЗ ОТРАСЛЕВОЙ СТАТИСТИКИ ПО КОМПЛЕКСНЫМ СУДЕБНО-ПСИХИАТРИЧЕСКИМ ЭКСПЕРТИЗАМ В УКРАИНЕ ЗА ПЕРИОД 2005–2009 ГОДОВ

В. Р. Илейко, А. В. Канищев

В статье проанализирована отраслевая статистическая отчетность МЗ Украины в отношении комплексных судебно-психиатрических экспертиз. Показаны общее количество, структура, региональные различия распространенности таких экспертиз. Более детального изучения требует значительный разброс показателей комплексных судебно-психиатрических экспертиз в различных регионах Украины.

Ключевые слова: комплексная судебно-психиатрическая экспертиза, комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза

ANALYSIS OF BRANCH STATISTICAL REPORTS CONCERNING MULTISPECIALTY FORENSIC PSYCHIATRIC EXPERTISE IN UKRAINE (2005–2009)

V. R. Ileyko, A. V. Kanishchev

The article deals with analysis of branch statistical reports concerning multispecialty forensic psychiatric expertise in Ukraine during 5 years (from 2005 to 2009). General qualitative data, rates, structure and regional differences are shown. The vast dispersion of regional rates of multispecialty forensic psychiatric expertise needs more detailed investigation.

Keywords: multispecialty forensic psychiatric expertise, psychological and psychiatric forensic expertise, statistical reports